

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ

У статті розглянуто основні проблеми інноваційного розвитку регіону, складові елементи інноваційної політики регіонального рівня. Проведено аналіз Інноваційної активності підприємств. Наведено структуру витрат за напрямками Інноваційної діяльності. Запропоновано шляхи удосконалення системи інноваційного розвитку регіону.

In the article the main problems of innovative development of the region, elements of innovation policy at the regional level are considered. The analysis of innovation in enterprises is done. The structure of expenses in the areas of innovation is given. The ways of improving the system of innovation development of the region are proposed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У світлі останніх тенденцій політичного і економічного становища України особливої актуальності набувають питання інноваційного розвитку регіонів, оскільки лише пошук і виділення «сильних сторін» регіональної політики економічного розвитку можуть забезпечити позитивні зрушення на рівні держави.

Подолати негаразди, пов'язані з відставанням деяких регіонів можна за рахунок активізації інноваційних процесів і розвитку перспективних галузей, які мають стійкі конкурентні переваги.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблематика інноваційного розвитку регіонів не є новою і висвітлювалася у працях таких відомих вчених, як О. І. Амоша, Є. І. Бойко, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, З. В. Герасимчук, Л. І. Федулова, Т. В. Уманець та інші.

Більшість авторів підкреслюють значну диференціацію інноваційного розвитку регіонів країни за різними ознаками. Так, В. Л. Галушак виділяє три типи проблемних регіонів: за економічною проблемністю, за соціальною проблемністю та за екологічною проблемністю. Наприклад, до регіонів за економічною проблемністю віднесені Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області; до регіонів за соціальною проблемністю віднесені Житомирська, Кіровоградська, Херсонська області; до регіонів за екологічною проблемністю віднесені Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області [1, с.10; 2 с.119].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У контексті формування стратегії розвитку на рівні кожного окремого регіону, яке відбувається під егідою Європейської спільноти, невирішеними залишаються питання відбору і комерціалізації інновацій на регіональному рівні.

Постановка завдання. Мета статті – узагальнення теоретичних і практичних положень щодо управління інноваційним розвитком регіонів, а також розробка основних напрямків цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Постанові Кабінету Міністрів від 21 липня 2006 р. № 1001 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» підкреслюється необхідність трансформації і переорієнтації економіки регіонів на інноваційну модель розвитку, однак зазначається, що науково-інтелектуальний потенціал регіонів слабо інтегрований у виробничу і невиробничу сферу, відсутній механізм впровадження дослідно-конструкторських розробок у практичну діяльність окремих підприємств [3, с.5].

Звернемо увагу на те, що частка інноваційно-активних підприємств в Україні є набагато меншою, ніж у провідних країнах ЄС, де це значення коливається у межах 60–70%. Так, у 2008 році інноваційною діяльністю у промисловості займалося 1397 підприємств, або 13,0% загальної їх кількості; у 2009 році – 1411 підприємств (12,8 %), у 2010 році їх питома

вага зросла до 13,8%.

Найбільша частка (15–56%) інноваційно-активних підприємств відмічається в харчовій, легкій промисловості, машинобудуванні, виробництві готових металевих виробів, хімічній промисловості. Аналіз інноваційної активності наведено у табл. 1 [4, с.1].

Таблиця 1

Аналіз інноваційної активності підприємств України

Показники	2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	Загальний обсяг, млн. грн	Питома вага, %	Загальний обсяг, млн. грн	Питома вага, %	Загальний обсяг, млн. грн	Питома вага, %
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	–	13,0	–	12,8	–	13,8
Загальна сума витрат (млн. грн), у т.ч.:	11994,2	100	7949,9	100,0	8045,5	100,0
Дослідження і розробки:	1243,6	10,4	846,7	10,7	996,4	12,4
– внутрішні НДР	958,8	8,0	633,3	8,0	818,5	10,2
– зовнішні НДР	284,8	2,4	213,4	2,7	177,9	2,2
Придбання інших зовнішніх знань	421,8	3,5	115,9	1,5	141,6	1,8
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	7664,8	63,9	4974,7	62,6	5051,7	62,8
Інші витрати	2664	22,2	2012,5	25,3	1855,8	23,0

Хоча за останній рік питома вага підприємств, що займалися інноваціями, зросла на 1% порівняно з 2009 роком, найбільша сума витрат за всіма напрямками проведених інновацій спостерігається у 2008 році – 11 994,2 тис. грн. порівняно з 2010 роком 8 045,5 тис. грн. Структуру витрат за 2010 рік наведено на рис. 1.

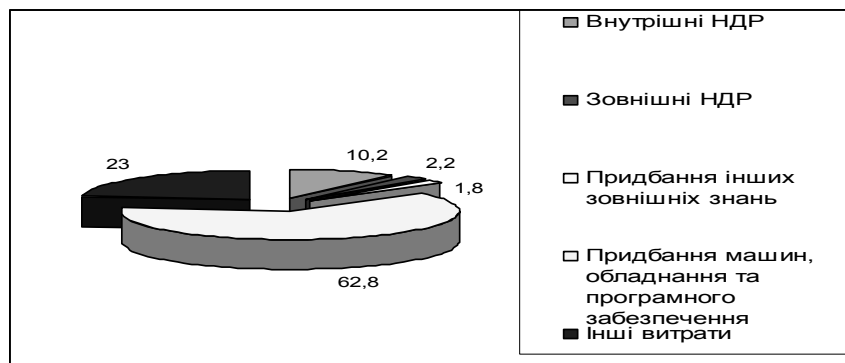

Рис. 1. Структура витрат за напрямками інноваційної діяльності

Варто відзначити, що найменшу питому вагу серед витрат складають дослідження та розробки та придбання інших зовнішніх знань, що свідчить про відсутність вагомого потенціалу інноваційної діяльності. У свою чергу, найбільша питома частка коштів (62,8% у 2010 році) була спрямована на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

У зв'язку із залежністю успішності здійснення інноваційної діяльності від обсягів її фінансування у табл. 2 проведено аналіз загальних обсягів фінансування та їх розподілу за джерелами. Аналіз обсягів фінансування інноваційної діяльності за джерелами показав, що найбільшу питому частку у 2010 році займали власні кошти підприємств (59,4%). Необхідно зазначити значне зменшення ролі системи бюджетної фінансової підтримки інноваційної діяльності, спрямування якої у вартісному вимірі на фінансування інноваційної діяльності постійно знижується (336,9 млн. грн. у 2008 році та 87,0 млн. грн. у 2010 році). Це підтверджує відсутність ефективних альтернативних джерел фінансування інноваційної діяльності, крім власних коштів підприємств, які є обмеженими і самостійно не здатні сприяти інноваційному розвитку держави і регіону.

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності

Джерела фінансування	2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	Загальний обсяг, млн. грн	Питома вага, %	Загальний обсяг, млн. грн	Питома вага, %	Загальний обсяг, млн. грн	Питома вага, %
Власні кошти	7264,0	60,6	5169,4	65,0	4775,2	59,4
Кошти державного бюджету	336,9	2,8	127,0	1,6	87,0	1,1
Кошти іноземних інвесторів	115,4	1,0	1512,9	19,0	2411,4	30,0
Інші джерела	4277,9	35,7	1140,6	14,3	771,9	9,6
Всього	11994,2	100,0	7949,9	100,0	8045,5	100,0

На макроекономічному рівні встановлення ефективності інноваційних процесів залежить від результативності їх проходження, тобто перебуває в прямій залежності від масштабів освоєння виробництва нових видів продукції, обсягів її реалізації, впровадження нових технологічних процесів. Аналіз впровадження інновацій на промислових підприємствах наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Показники	Од. виміру	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації	%	10,8	10,7	11,5
Впроваджено нових технологічних процесів, у т.ч.:	процеси	1647	1893	2043
– маловідходні, ресурсозберігаючі		680	753	479
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, в т.ч.:	найменування	2446	2685	2408
– нові види техніки		758	641	663
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової	%	5,9	4,8	3,8

Таким чином, спостерігається позитивна тенденція зростання питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації. У 2010 році ця величина зросла на 0,7% порівняно з 2008 роком. Також відбувається поступове збільшення кількості підприємств, що впроваджували технологічні інновації.

Однак бачимо достатньо суттєве скорочення виробництва інноваційних видів продукції. Так, у 2010 році їх кількість скоротилася на 277 найменувань. Негативною є і ситуація із обсягами реалізованої інноваційної продукції – загальне зменшення її питомої ваги в обсязі промислової продукції за досліджуваний період 2008–2010 роки становило 2,1%.

Ретроспективний аналіз світового досвіду щодо кадрового забезпечення інноваційної діяльності підприємств дає підстави стверджувати, що в різних галузях промисловості є потреба в спеціалістах і керівниках, які володіють специфічними знаннями, уміннями й навичками, що сприяють одержанню найкращого результату від діяльності у відповідній області. Кадровий потенціал інноваційної організації є синонімом творчого, тобто сукупності знань, здібностей, навичок, системного мислення спеціалістів, які здійснюють інноваційну діяльність, і водночас є базою забезпечення інноваційного лідерства і конкурентоспроможності організації на ринку [5, с.32].

За даними Державного комітету статистики України станом на початок 2010 року в Україні запатентовано майже 160 тис. технічних рішень (в т.ч. винаходів – 93, корисних моделей – 44, промислових зразків – 20). Але, як показує практика, із 1000 зареєстрованих в Україні патентів лише 6 доходять до стадії виробництва. Україна знаходиться на останніх позиціях у світовій торгівлі наукомісткою продукцією, відсоток реалізації якої складає лише 0,1. В Україні в середньому закуповується не більше, ніж 50 іноземних ліцензій на рік, а

щорічна сума вартості продукції, виробленої за придбаними ліцензіями складає менше 25 млн. дол. Як правило, близько 30% вітчизняних ліцензій купують російські підприємства, інші ж розвинені країни – менше 10%.

Таким чином, стан інноваційної діяльності в Україні за 2008-2010 роки характеризувався як позитивними, так і негативними тенденціями. Відзначилося зростання ефективності її здійснення на фоні збільшення кількості інноваційно-активних підприємств.

Для забезпечення інноваційного розвитку регіональної економіки необхідно вирішити питання пошуку раціональних підходів здійснення інноваційної діяльності та її фінансового забезпечення. Більше того, світова практика впровадження інновацій свідчить про значну роль у цьому процесі науково-дослідних інститутів та університетів, які дуже часто є генераторами нових ідей і розробок. На сьогодні переважна більшість результатів наукових досліджень не впроваджується у масове виробництво, і це відбувається не лише за рахунок їх незначної корисності, а у більшості випадків обумовлено кризовими явищами на вітчизняних підприємствах. Причому ці кризові явища пов'язані не тільки з нестачею фінансових ресурсів, а й з нестачею інтелектуального забезпечення процесу виробництва, оскільки в останні роки значна кількість висококваліфікованих спеціалістів працює поза межами України. Також існує проблема з комерціалізацією інноваційних розробок та представленням наукових досягнень у засобах масової інформації та специфічних виданнях. Низька ефективність роботи багатьох місцевих органів управління у напрямку розробки інноваційних рішень «гальмує» темпи інноваційного розвитку регіонів і не може забезпечити комфортні умови роботи для вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, інноваційний розвиток регіону і взагалі розвиток неможливо активізувати без втручання органів державної влади. Тому не тільки нормативна підтримка бізнесу на рівні регіону, а й низка конкретних заходів зі сторони влади сприятимуть швидкому впровадженню інновацій.

Заходи з управління інноваційними процесами на регіональному рівні повинні передбачати:

1. Створення робочої групи при облдержадміністрації з реалізації інноваційних проектів.
2. Аналіз інноваційної активності суб'єктів господарювання на регіональному рівні.
3. Визначення стратегічних напрямів розвитку регіону та інноваційних проектів, які їм відповідають.
4. Пошук та вибір альтернативних джерел фінансування інновацій.
5. Комерціалізація інноваційних розробок на регіональному та загальнодержавному рівні.

Звичайно, це лише частина основних заходів, які потребують подальшого обґрунтування і детальних наукових досліджень у перспективі.

Список використаної літератури

1. Галушак В. Л. Організаційно-економічні засади формування та реалізації політики розвитку проблемних регіонів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В. Л. Галушак. – Полтава, 2006. – 20 с.
2. Рудніченко Є. Активізація інноваційних процесів на промислових підприємствах в умовах конкурентної боротьби за ринки збуту / Є. Рудніченко, Н. І. Гавловська // Вісник ХНУ. – 2011. – № 3 – Т. 2. – С. 118–120.
3. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» (від 21.07.2006 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1001%2D2006%2D%Ef>.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Кадрове забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних та зарубіжних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2010_4.

Прийнято до друку 02.08.2011